

Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki
w Katowicach

Regionalne i lokalne strategie rozwoju turystyki

Materiały i studia

Redakcja naukowa

Stefan Nowak

Katowice 2012

KOMITET WYDAWNICZY

prof. dr hab. Mirosław Ponczek (przewodniczący), prof. dr hab. n. med. Andrzej
Małecki, prof. dr hab. Sławomir Mazur, prof. dr hab. Jan Ślężyński,
prof. dr hab. Janusz Iskra, dr hab. Władysław Mynarski prof. nadzw.,
dr hab. Rajmund Tomik prof. nadzw., dr hab. Cezary Kucio prof. nadzw.,
dr hab. Rafał Gnat prof. nadzw., dr Piotr Halemba, dr Jacek Polechoński

Recenzja

dr hab. Beata Ślusarczyk, prof. P.Cz.

Dofinansowano ze środków
Urzędu Miasta Częstochowy

ISBN 978-83-60841-88-4

Copyright © 2012 by AWF Katowice

Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach, 2012
Nakład: 150 egz.

Dystrybutor: Śląska Księgarnia Kultury Fizycznej, ul. Mikołowska 72a, 40-065 Katowice,
e-mail: ksiegarniakulturyfizycznej@wp.pl, tel.: 32 207 51 96 lub 606 785 430

Druk: Gębka J.D. Poligrafia
ul. Pszczyńska 44
44-100 Gliwice

Paula Bajdor

Politechnika Częstochowska

Janusz K. Grabara

Politechnika Częstochowska

Turystyka zrównoważona – przeгляд literatury i charakterystyka

Sustainable tourism – the literature review and characteristics

Abstract: The tourism sector is most often associated with the attractive places worth to visit, sights to be seen or entertainment. In the general opinion, tourist sector does not have any negatives – it causes hundreds of tourists coming to the country who leave money, provide jobs and disseminate local space. On the other hand, heavy tourist traffic causes a significant damage, not only to the environment, which may lead to its degradation, but it also has a negative impact on the local community – for example, tourists bring a Coke or macdonalds', the things unknown for one region, for example and they can lead to tooth decay or obesity. Fortunately, for many years many attempts have been made to reduce or eliminate the negative impact of the tourism sector, with these attempts arose the term “sustainable tourism” meaning tourism not detrimental to the environment, and improving the living conditions of the tourist area and generating certain financial income. This article is completely describes what the “sustainable tourism” term is.

Key words: tourism, sustainable development, sustainable tourism, eco-tourism.

Wstęp

Ekoturystyka często definiowana jest jako pewna forma turystyki mająca określony cel. W szeroko pojętym znaczeniu oznacza ona turystykę „przyjazną środowisku”, jednakże rozumienie tego pojęcia, w zależności od danego kraju, może się znacząco różnić. Rozumienia pojęcia „ekoturystyka” mogą, w zależności od danego kraju, znacząco się różnić. Pomimo braku jednej uniwersalnej definicji ekoturystyki, w roku 1991 Międzynarodowe Stowarzyszenie Ekoturystyki podjęło próbę zdefiniowania tego pojęcia w następujący sposób: „odpowiedzialne podróżowanie to dbanie o stan środowiska naturalnego i dążenie do zrównoważenia życia społeczności lokalnej”¹. Z kolei The World Conservation Union (WCU) w roku 1996 przedstawiło następującą definicję ekoturystyki: „podczas wizyty w rzadko odwiedzanych

---

¹ International Ecotourism Society. Strona WWW: www.ecotourism.org (dostęp: 12.11.2012 r.).

miejscach starać się jak najmniej wpływać na środowisko naturalne, a także przyczynić się do poprawy warunków życiowo-ekonomicznych lokalnej ludności².

Pomimo że koncepcja ekoturystyki jest dosyć trudna do zdefiniowania, to w pojęciu tym zawierają się pewne, charakterystyczne dla ekoturystyki, stałe³:

- celem podróży jest niczym nie zanieczyszczony obszar,
- atrakcją ekoturystyki jest flora i fauna wraz z otaczającą je bioróżnorodnością,
- ekoturystyka powinna wspierać lokalną ekonomię i indywidualną atmosferę danego miejsca,
- ekoturystyka powinna mieć swój wkład w ochronę środowiska i promować zachowania przyczyniające się do zachowania obecnego stanu natury,
- ekowycieczki bardzo często zawierają w sobie elementy nauki.

Pojęcie „ekoturystyka” bardzo często jest mylone z pojęciem „turystyka zrównoważona”. Ekoturystyka jest formą uprawiania turystyki (np. turystyka sportowa, zdrowotna, kulturalna lub podróżnicza), koncepcja turystyki zrównoważonej powinna obejmować wszystkie formy uprawianej obecnie turystyki. W przypadku gdy filary koncepcji zrównoważonego rozwoju są stosowane we wszystkich tych formach turystyki, wtedy można mówić o turystyce zrównoważonej.

Turystyka zrównoważona

Pierwsza definicja turystyki zrównoważonej została podana przez United Nation World Tourism Organization w roku 1996: „turystyka, która prowadzi to zarządzania wszystkimi obszarami w taki sposób, aby potrzeby ekonomiczne, społeczne i ekologiczne były spełnione razem z integracją kulturalną, procesami ekologicznymi, bioróżnorodnością i wspieraniem rozwoju społeczeństw”, dodatkowo, w nawiązaniu do pojęcia zrównoważonego rozwoju, UNWTO stwierdziła, że turystyka zrównoważona jest także procesem, który „ma na uwadze potrzeby obecnych turystów, a także potrzeby przyszłych generacji podróżników”⁴.

Jak już wcześniej zostało wspomniane, w ramach turystyki zrównoważonej zawierają się wytyczne i praktyki, które powinny być rozważane nie tylko w odniesieniu do konkretnych kategorii aktywności turystycznej, ale także w odniesieniu do ram tworzących wszystkie formy turystyki, włączając to zarówno turystykę masową, jak i jej rodzaje. Koncepcja zrównoważonego rozwoju opiera się na środowiskowych, społecznych i ekonomicznych podstawach, które są również podstawami turystyki zrównoważonej. Działania turystyki zrównoważonej powinny się charakteryzować⁵:

- optymalnym wykorzystaniu zasobów naturalnych, prawidłowym zarządzaniem ekologicznymi procesami i staraniem się o zachowanie bioróżnorodności,

---

² The World Conservation Union. Strona WWW: <http://www.unep-wcmc.org> (dostęp: 12.11.2012 r.).

³ Ibidem.

⁴ D. Fennel: *Ecotourism*. UK: Routledge, 2003.

⁵ R. Buckley R.: *Ecotourism. Principles & practices*. Wallingford: CABI, 2009.

- respektowaniem socjokulturowych postaw społeczności lokalnej, konserwowaniem jej dóbr kulturalnych i tradycyjnych wartości, a także podejmowaniem działań na rzecz międzykulturowego zrozumienia i tolerancji,
- zapewnieniem realnych i długotrwałych procesów ekonomicznych umożliwiających odnoszenie korzyści społecznych przez wszystkich zaangażowanych uczestników, włączając w to stabilność zatrudnienia i możliwości zarobkowania.

Sukces rozwoju turystyki w okresie długoterminowym zależy od tego, czy sektor turystyczny jest w stanie zarządzać aspektami ekonomicznymi, społecznymi i ekologicznymi, które stanowią jednocześnie wymiary zrównoważonego rozwoju⁶:

- wymiar ekologiczny – jakość środowiska i jego zasobów naturalnych stanowi bardzo często o atrakcyjności turystycznej danego miejsca, dlatego też każda aktywność, która negatywnie wpływa na środowisko bądź jego zasoby naturalne, w dłuższym czasie powoduje, iż poziom atrakcyjności danego miejsca, z punktu widzenia turystyki, spada, co przedkłada się na mniejszą liczbę turystów i mniejsze przychody z tytułu turystyki,
- wymiar socjokulturowy – społeczne i kulturowe dziedzictwo danego obszaru odgrywa znaczącą rolę w turystyce, w szczególności w miejscach charakteryzujących się wysoką wartością artystyczną bądź kulturalną lub w miejscach, gdzie tradycje i wartości lokalne odgrywają znaczącą rolę; w takich miejscach turystyka może mieć olbrzymie znaczenie z punktu widzenia tworzenia nowych miejsc pracy, prowadzenia działań mających na celu zachowanie dziedzictwa, ale także może prowadzić do uzależnienia tych miejsc od zagranicznych firm lub operatorów turystycznych,
- wymiar ekonomiczny – turystyka prowadzona niezgodnie z zasadami koncepcji zrównoważonego rozwoju przyczynia się do powstania społecznych i środowiskowych kosztów, które w dłuższym czasie mogą przewyższać przychody finansowe z tytułu turystyki; w przypadku, gdy koszty te nie będą brane pod uwagę w momencie prognozowania przychodów pochodzących z turystyki, wyniki przeprowadzonych prognoz mogą zniekształcać przyszłe obrazy i prowadzić do złego planowania działań.

Dlatego też zrównoważona turystyka ściśle zależy od zdolności do zwiększenia korzyści finansowych osiąganych przez wszystkich uczestników zaangażowanych w sektor turystyczny, w tym od zdolności do zachowania społecznego, kulturalnego czy środowiskowego dziedzictwa. Oznacza to, że formy turystyki powinny rozwijać się z uwzględnieniem różnorodnych aspektów⁷.

Zainteresowanie turystyką zrównoważoną wykazują nie tylko uczestnicy działający w sektorze turystyki, ale także rządy poszczególnych krajów. W Europie to zainteresowanie przejawia się także w kilku dokumentach wydanych przez m.in. Komisję Europejską. W *Renewed EU Tourism Policy* (2006) podkreślona została rola turystyki w kreowaniu nowych miejsc pracy, przyczynianiu się do wzrostu eko-

---

⁶ S. Wearing, J. Neil: *Ecotourism. Impacts, potentials and possibilities*. Oxford: Butterworth and Heinemann, 2012.

⁷ *Sustainable tourism. A global perspective*. Eds. R. Harris, T. Griffin, P. Williams. Oxford: Butterworth and Heinemann, 2002.

onomicznego czy działaniach służących osiągnięciu celów wyznaczonych w *Lisbon Strategy*. Komisja deklaruje, że turystyka odgrywa znaczącą rolę w większości europejskich regionów; w Europie 4% osób zatrudnionych jest w sektorze turystycznym, osoby te odpowiadają za 11% GDP. Infrastruktura zbudowana na potrzeby turystyki służy także lokalnie.

Celem *The Renewed EU Tourism Policy* jest „zwiększenie konkurencyjności europejskiego sektora turystycznego, tworzenie nowych miejsc pracy zgodnie z dążeniem do zrównoważonej turystyki w regionie i na całym świecie”⁸. Osiągnięciu tego celu służy jak najlepsze wykorzystanie dostępnych źródeł, a także odnoszenie korzyści ze wszystkich możliwych synergii⁹.

Głównymi obszarami, na jakich koncentruje się *The Renewed EU Tourism Policy*, są¹⁰:

- wzmocnienie środków wpływających na sektor turystyczny – przez lepszą regulację prawną czy lepszą efektywność wykorzystania dostępnych w Europie środków finansowych,
- promowanie zrównoważonej turystyki – powołanie Agencji 21 działającej na rzecz turystyki i wdrażania działań wspierających turystykę zrównoważoną w Europie,
- lepsze zrozumienie europejskiej turystyki poprzez publikowanie raportów statystycznych czy promowanie europejskich atrakcji turystycznych.

W tym kontekście rolą Komisji Europejskiej jest koordynowanie poszczególnych uczestników sektora turystycznego w celu lepszej współpracy, dzielenia się wiedzą, służenia wsparciem ekonomicznym czy przekazywania informacji.

Agencja Zrównoważonej i Konkurencyjnej Europejskiej Turystyki podaje, że znalezienie równowagi pomiędzy autonomicznym rozwojem danego regionu i ochroną jego środowiska naturalnego a dążeniem do osiągnięcia przewagi konkurencyjnej może być wyzwaniem, jednakże w dłuższej perspektywie konkurencyjność regionów turystycznych zależy właśnie od ich poziomu zrównoważenia. W celu osiągnięcia tej równowagi Agencja wzywa wszystkich uczestników sektora turystycznego do¹¹:

- przyjęcia wspólnych celów działań – wszystkie zmiany będące efektem turystyki powinny być brane pod uwagę w momencie jej planowania i rozwoju; ponadto, turystyka powinna być dobrze zbalansowana i zintegrowana ze wszystkimi rodzajami działań, które mogą wpłynąć na społeczność i środowisko naturalne,
- długoterminowego planowania – zrównoważony rozwój dotyczy opieki nad potrzebami przyszłych pokoleń, w takim samym stopniu jak dbania o zaspokojenie potrzeb pokoleń obecnych; długotrwałe planowanie wymaga zrównoważenia wszystkich działań w całym okresie,

---

⁸ J. Swarbrooke: *Sustainable tourism management*. Wallingford: CABI, 2001.

⁹ D. Weaver: *Sustainable tourism*. Oxford: Butterworth and Heinemann, 2012.

¹⁰ V. Middleton with R. Hawkins: *Sustainable tourism*. Oxford: Butterworth and Heinemann, 2008.

¹¹ V. Castellani, S. Sala: *Sustainable tourism as a factor of local development*. Trento: Tangram Edition, 2009.

- osiągnięcia odpowiedniego tempa rozwoju – poziom, tempo i kształt rozwoju powinny odzwierciedlać charakter, zasoby i potrzeby lokalnego społeczeństwa w danym regionie turystycznym,
- zaangażowania wszystkich uczestników – zrównoważone podejście wymaga szeroko pojętego zaangażowania wszystkich uczestników w procesy decyzyjne, a następnie w praktyczne wdrożenie przyjętych działań,
- wykorzystania najlepszej, dostępnej wiedzy – wszystkie informacje dotyczące trendów w turystyce, ich wpływu, umiejętności i doświadczeń powinny docierać do wszystkich zainteresowanych w Europie,
- minimalizowania ryzyka i zarządzania ryzykiem – w przypadku, gdy nie jest możliwe określenie efektów, powinna zostać przeprowadzona pełna i szczegółowa analiza, a następnie powinny być podjęte działania zapobiegające np. zniszczeniu środowiska naturalnego lub degradacji społeczeństwa,
- odzwierciedlania efektów w kosztach – ceny powinny odzwierciedlać koszty realne ponoszone przez społeczeństwo z tytułu turystyki; nie chodzi tutaj wyłącznie o koszty związane z zanieczyszczeniem powietrza, ale także o koszty z tytułu używania udogodnień,
- ustalania i przestrzegania limitów – należy tutaj zidentyfikować możliwości regionów turystycznych obsłużenia danej liczby turystów, a następnie wprowadzić limity – określić liczbę osób, które w tym samym czasie mogą znajdować się w danym regionie,
- ciągłego monitorowania – zrównoważenie związane jest ze zrozumieniem negatywnego wpływu i możliwości szybkiej reakcji, dlatego też, w celu zachowania zrównoważenia, niezbędny jest ciągły proces monitorowania i kontroli,

W raporcie Tourism Sustainability Group of the European Commission przedstawione zostały ogólne ramy zrównoważonej turystyki¹²:

1. Zdolność ekonomiczna – w celu zapewnienia konkurencyjności regionów turystycznych oraz efektywności ekonomicznej przedsiębiorstw prowadzących działania w danym regionie, tak że są one zdolne to kontynuowania swojej działalności, dalszego rozwoju, a także osiągnięcia korzyści w długim okresie.

2. Dobrobyt lokalny będący efektem maksymalizowania zysków pochodzących z turystyki, z uwzględnieniem liczby turystów odwiedzających daną społeczność lokalną.

3. Poziom jakości zatrudnienia w celu zwiększenia liczby miejsc pracy wspierających branżę turystyczną. Uwzględnia się tu wysokość pensji, jakość świadczonych usług i możliwość podejmowania pracy bez względu na rasę, wiek czy sprawność fizyczną.

4. Równowaga społeczna w celu zapewnienia równego podziału zysków pochodzących z turystyki, które mogą być przeznaczone na zwiększenie możliwości podjęcia pracy czy lepsze świadczenie usług dla ubogich.

5. Zaspokojenie turystów, wpływające na poziom zadowolenia turystów bez względu na ich wiek rasę czy fakt występowania u nich niepełnosprawności.

---

¹² L. Karas, M. Ferencova: *The survey of attitudes of students of management toward travel tour prices*. "The Polish Journal of Management Studies" [Czestochowa] 2012.

6. Kontrola lokalna, wprowadzona w celu zwiększenia zaangażowania społeczeństwa lokalnego w procesy planowania i podejmowania decyzji, zarządzania i rozwoju sektora turystycznego.

7. Poziom zadowolenia lokalnej społeczności – zwiększenie poziomu jakości życia społeczeństwa lokalnego, włączając w to struktury socjalne, dostęp do zasobów, udogodnienia w systemach podtrzymywania życia; jednocześnie unikanie wszelkich form degradacji lub wykluczenia.

8. Bogactwo kulturalne – uwzględnienie dziedzictwa historycznego, tradycyjnej kultury odróżniającej dane społeczeństwo lokalne od innego.

9. Fizyczna integracja w celu zwiększania atrakcyjności fizycznej regionu, zarówno obszarów miejskich, jak i wiejskich, unikanie fizycznej lub wizualnej degradacji środowiska naturalnego.

10. Bioróżnorodność – wspieranie działań mających na celu zachowanie stanu zasobów naturalnych, krajobrazu z minimalizacją działań im szkodzących.

11. Efektywność zasobów – minimalizowanie wykorzystania zasobów nieodnawialnych.

12. Czystość środowiska – minimalizowanie poziomu emisji zanieczyszczeń do atmosfery, wody, gleby, a także minimalizowanie ilości śmieci generowanych przez turystów.

Zrównoważona turystyka odgrywa także dużą rolę w zachowaniu i wzmocnieniu kulturowego i kulturalnego, zwiększaniu obszarów atrakcyjnych turystycznie pod względem artystycznym, bioróżnorodności czy nawet gastronomicznym.

Podsumowanie

Zrównoważona turystyka nie tylko oznacza ochronę środowiska naturalnego, ale także obejmuje warunki życia najbliższego otoczenia społecznego oraz wymiar ekonomiczny danego obszaru turystycznego. Obecnie coraz więcej krajów i miast będących celem rzeszy turystów wprowadza plany lub wdraża projekty, które prowadzą do zrównoważenia obecnego sektora turystycznego. Mogą to być plany przeznaczone dla hoteli i zawierające wskazówki, w jaki sposób hotele mogą zmniejszyć zużycie energii, wody lub ilość generowanych odpadów. Przyjmowane są także takie rozwiązania, jak: limitowanie liczby turystów w pewnym miejscu (z uwagi na to, iż brak tego limitu może doprowadzić do całkowitego zniszczenia danego zabytku). Innym jeszcze rozwiązaniem jest sprzedaż tylko i wyłącznie wyrobów wytworzonych przez tzw. tubylców, co nie tylko prowadzi do zaangażowania lokalnej ludności, ale także przyczyni się do zwiększenia poziomu uzyskiwanego przez nich dochodu, a co za tym idzie: wzrostu jakości ich życia. W krajach atrakcyjnych dla turystów przyjmowane, a następnie wdrażane są plany strategiczne, których głównym celem jest osiągnięcie zrównoważonej turystyki w skali całego kraju. Jak widać, zagadnienia zrównoważonej turystyki obecnie zyskuje na znaczeniu, jest obiektem badań i rozważań także wśród wysokich sfer rządzących. Można przypuszczać, iż z biegiem czasu zrównoważona turystyka stanie się po prostu turystyką.

Bibliografia

- Buckley R.: *Ecotourism. Principles & practices*. Wallingford: CABI, 2009.
- Castellani V., Sala S.: *Sustainable tourism as a factor of local development*. Trento: Tangram Edition, 2009.
- Fennel D.: *Ecotourism*. UK: Routledge, 2003.
- Karas L., Ferencova M.: *The survey of attitudes of students of management toward travel tour prices*. "The Polish Journal of Management Studies" [Czestochowa] 2012.
- Middleton V. with R. Hawkins: *Sustainable tourism*. Oxford: Butterworth and Heinemann, 2008.
- Sustainable tourism. A global perspective*. Eds. R. Harris, T. Griffin, P. Williams. Oxford: Butterworth and Heinemann, 2002.
- Swarbrooke J.: *Sustainable tourism management*. Wallingford: CABI, 2001.
- Wearing S., Neil J.: *Ecotourism. Impacts, potentials and possibilities*. Oxford: Butterworth and Heinemann, 2012.
- Weaver D.: *Sustainable tourism*. Oxford: Butterworth and Heinemann, 2012.